

Баляслаў Лесьмян/ Bolesław Leśmian (1877 – 1937) – польскі паэт, сябра Польскай акадэміі літаратуры Баляслаў Лесьмян (сапраўднае прозвішча Лесман), стрыечны брат паэта Яна Бжэховы і пляменнік паэта Антонія Ланге. Сярод творчай спадчыны Лесьмяна – і зборнікі казак “Паданні Сезаму” (Klechdy sezamowe, 1913), “Прыгоды Сіндбада Марахода (Przygody Sindbada Żeglarza, 1913), “Польскія паданні” (Klechdy polskie, пасмяротнае выданне, 1956), і эсэ, і літаратурныя нарысы. Але перш за ўсё ён – паэт, магчыма, самы любімы і шанаваны палякамі паэт першай паловы XX ст.

Балады і ружы *Вершы*

Балада пра ружы (Róże)

Рыцар уночы ў соннай аблудзе
Узняўся і жонку трывожна будзіць:
“Сніў гэты сон я зноў,
Найдзіўнейшы са сноў.

Бачыў у сне я ружы і ружы,
Сястру тваю, маладзіка паўкружжа,
Бачыў яшчэ, што ёсць
У панны ночны госць.

Сплыві жа, як кроў па нажы, мне, дружа,
Зірнуць на сястру ў алькоў, дзе ружы,
І ля яе самой
Сон спраўдзіць: мой – не мой!”

Тут жа на ложку ўкленчыла пані,
З кленчы пачала выпраставанне
Ї вырушыла ў паўзмрок,
Глушачы крокам крок.

Здалеўшы сходы між двух альковаў,
Шукала стуленых дзвюх галоваў,
Дзвюх параў рук вязьма,
Ды не знайшла – няма.

Ўбачыла толькі ружы і ружы,
Кожны бутон – барвовы і дужы:

Сон сестрын, нібы вуж,
Тоіўся ў яве руж.

Ўкленчыла ў змроку алькоўным пані:
“Так невідочней маё чванне!”
Кожны каўтае ўздых,
Каб ейны кут аціх.

Поўнач, скарбніца сненняў глыбокіх,
Звонку прынесла босыя крокі.
Водгулле ўсчала рэй:
Нехта каля дзвярэй.

Ўкленчыўшы, пані вачэй не мружыць,
Ўкленчыўшы, бачыць: дух яе мужа
Дзее бясплотны рух.
Цела спіць – ды не дух!

Вось ён да спячай, грозны, як ружжы,
Ідзе праз ружы, ідзе праз ружы!
Панну ўздымае з руж
На рукі жончын муж.

“Спім мы абодва – і дух, і цела,
Хай дзее кожнае, што хацела!”
Панну кладзе наўзнак –
Песціць прыдатней так!

Бледная, пані прыйшла пад ранне.
“Муж мой, ці спіш ты?” – Адказ – маўчанне.
“Ружамі сон твой тхне!
Муж мой, пачуй мяне!”

Рыцар прагнуўся, глядзіць у вочы:
“Што за выпадак у цемры ночы
Мовы цябе пазбыў?
Быў госць у спальні?” – “Быў”.

“Ці ён да спячай, грозны, як ружжы,
Ішоў праз ружы, ішоў праз ружы?
Панну ці клаў наўзнак?” –
“Так, – шэпча пані. – Так”. –

“А ці ён бачыў, як зводзіш бровы,

Зводзіш як вусны ў праклёнаў словы,
Кленчыш, гнутая ў рог?” –
“Бачылі ён і Бог”.

Рыцар ускочыў з ложка: “Ты ўзняла
Сну залатога майго забрала!
Я! Пазнаеш мяне?” –
“Гэткі ж ты быў у сне”. –

“Сонныя ночы я з ёю бавіў,
Прагну адгэтуль таго ж наяве!” –
Пані яму: “Не руш.
Панны няма між руж.

Панну пасеклі на дзве палавіны,
Цела паклалі ў дзве дамавіны,
Труны дзве – склепам зруб:
Цяжкі з ёй будзе шлюб!”

Рыцар ёй кажа: “Памерла рана!
Зноў я засну і знайду, дзе панна,
Трунаў сягну я дзвюх!
Я – пан, я – сон, я – дух!”

Тры ружы (Trzy róże)

Са студні чутны йржавы рып вядра.
У садзе ціша. Спёка млявіць кветкі.
Зяленіва ля ветхае паветкі
Ільсніцца, лушчыцца з камля кара,
Са студні чутны гулкі пляск вядра.

Зірні, лісцё над намі – небам цэлым!
Зірні, як голле кроіць промні куца!
Знітуем душы і дазволім целама
Адно адному моўчкі адгукнуцца!
Зірні, лісцё над намі – небам цэлым!

Пах ружаў, птахаў спеў, дзве сон-душы,
Двух целаў у траве перапляценне,
І сонца лад сярод бязладдзя ценяў,

І ў спёцы раптам – цішы ледзяшы.
Пах ружаў, птахаў спеў, дзве сон-душы.

Але калі паміж душой і целам
Квітнець у садзе гэтым ружы трэцяй,
Той, чый пурпур здалее тагасвецце,
То ейны жар адным ёсць з намі цэлым,
Той ружы трэцяй, між душой і целам.

Глуханямая (Gluchoniema)

А на вёсцы на нашай ёсць глуханямая.
Марыш чуць ейны голас, калі пад аблокі
гаваркія і спеўныя вочы ўзнямае...
Не адсюль яна, дом ёй – край нязнаны, далёкі.

Бацька ёй – сон забыты, імя ёй... быць можа,
смерць імя назаве, ў галавах калі стане.
Я хацеў ейнай смерцю быць і ў гэтым маўчанні
чуць тых струнаў, што Госпад правіцай трывожыў.

Думаў я, калі кіну ў тагасветнай аблудзе
на бяспеўныя грудзі зямлі ком дзяўчыне,
лебядзіную думай адгукнуўшыся, грудзі
стаю лебедзяў збудзяць у азёрнай даліне.

А за вёскаю нашай рака ёсць сівая.
Нейкі дзед у глыбіні закідваў мярэжы.
Я спытаў: “Што за рэчка?” – а дзед: “Не бывае,
каб імя мела тое, што тае ў бязмежжы.

Тыкіч – кажучь адны, а другія – Магіла.
Хто Далёкай, хто Блізкай заве – ды заўсёды
вер старым: безназоўныя гэтыя воды.
Ды й нашто рацэ назва? Дно ў сненнях згубіла”.

А над вёскаю нашай боска вечарам шэрым...
Калі сонца згасае сном пра сны нетрывалым,
у душы паўстаюць незямныя хімеры
і ўспаміны пра тое, што не існавала.

Бачыў я ў такі вечар, як дзеўчына тая –
здань, з душою, ў якой быў памёр салавейка,
безгалосая скрыпка, без пастушкі жалейка
да ракі йдзе і рукі прывітальна прастае.

І, без слыху слухачка, стаіць над ракою,
вуды кос залатых занурыўшы ў глыбіні...
Мо хацела, рыбачка, сон злавіць галубіны –
голас свой, што са дна б'е бруёй шапаткою.

Альбо можа таму яна ладзіла ловы,
што хацела спаймаць свой адбітак валоссем:
мо хоць ён мае дар чалавечае мовы
й чалавекам раскажа ўсё, што з сэрца рвалася.

Вось выцягвае косы. Зоры ейныя вочы
Поўняць іскрай вячыстаю, цьмянай і соннай...
Сабе й свету чужая, на мяжы дня і ночы
безыменная здань над ракой безназоўнай.

Вучань шаўца (Szewczyk)

Маладзіку халодна й мулка –
Патрапіў рог у комін хаты.
Ліхтар, на дыбачкі прыўзняты,
Працяў імглу ў канцы завулка.
Шаўцовы вучань клышаногі,
Не спіць, заняты справай важнай:
Спраўляе бот на мерку Бога,
Імя якому – Неасяжны.

Будзь бласлаўлены тройчы
Вынік творчых турбот:
З іх у срэбранай ночы
Гэткі родзіцца бот.

Хмар Уладару, існы ў небе!
Багаты дар маёй правіцы
Прымі, каб ступ у хмарнай глебе
Табе не збілі бліскавіцы.
Дух, які паліць зор паходні,

Звястуете хай зямлі й нябёсам:
Там, дзе шавец бывае босым,
Бог прыабуты як найгодней.

Будзь бласлаўены тройчы
Вынік творчых турбот:
З іх у срэбранай ночы
Гэткі родзіцца бот.

Хлеб мой штодзённы дай мне, Божа, –
Адзіны мне ў жыцці мацунак.
Даруй таму, хто ў нэндзы можа
Даць толькі боты ў падарунак.
Шыць значыць шыць – не больш у швіве,
Дык шыйма, покуль маем сілы.
Жыць значыць жыць. На Божай ніве
Жывема да самой магілы.

Будзь бласлаўены тройчы
Вынік творчых турбот:
З іх у срэбранай ночы
Гэткі родзіцца бот.

Жабрацкая балада (Ballada dziadowska)

Стукаў-грукаў дзядуня па зямлі дзеравякай –
Жабраком аднаногім быў стары небарака.

Йшоў каротка ці доўга – ды прыспеты быў стомай,
Стаў ён задам да лесу ля рачулкі над стромай.

Мутным вокам старэчым ён глядзеў счаравана,
Як струмені струменяць – ой да-дана, да-дана!

З глыбіні вынурала дзеўчанё-вадзяніца –
І вадой яму ў бельмы, бараду й нагавіцы.

Аж скрывіўся дзядуня – а нячыстая сіла
Звонкім смехам смяшыла, горкім смуткам смуціла.

Ў дзеда ўперыла вочы – два зялёныя споды –

І абняла за ногі – спакушала, няўрода!

Цалавала юрліва, цалавала аддана
Дрэва мыліцы сцертай – ой да-дана, да-дана!

Пырскаяў смехам дзядуня ў карак здані схілёнай,
Ледзь не ўпрысядкі скокаў на травіцы зялёнай.

Скокаў ён рукі ў бокі, гучна цмокалі губы –
Аж трапляў дзеравякай у жамчужныя зубы!

“Што ж ты песціш-цалуеш толькі зломак палена?
Што ж ты дзеда шануеш не вышэй ад калена?”

Мусіць, ногі – парогі для чарцінага племя,
Ты, здыхліна рачная, ты, лядачае семя!

Што ж ты мёртвае дрэва спакушаеш упарта?
Ой да-дана, да-дана – смеху гэта ўсё варта!”

Валассём вадзяніца акруціла – і ў нюні:
“Ходзь са мною дзядочку, дзедзю, дзедку, дзядуню!”

Я цябе б сагравала на каралавай печцы,
Я цябе б харчавала жвірам, лепшым у рэчцы.

У маім у палацы адпачнеш самавіта,
Маіх палкіх цалункаў будзеш піць акавіту!”

Так сказала – й за торбу за жабрачую цягне
Да віроў да бяздонных, да загубнае багны.

Нат не перажагнаўся – хвалі дзедку схавалі –
Больш на белым на свеце пра яго не чувалі.

Забурлілі струмені – й зноўку сталася ціха,
Бараду, плеш і торбу знесла воднае ліха!

Толькі мыліца тая – сцерты зломак драўляны –
Пабарола стыхію – ой да-дана, да-дана!

Усплыла ўжо нячыйнай – вызвалёнай з галечы,
Уцякла ад калецтва і ад торбы старэчай!

Калаціла-насіла, мыла мыліцу плёсам,
Нібы трэску фрэгата, што пазбыўся матросаў!

Стала танчыць вясёла на сваім люстраванні,
Да жыцця, да свабоды мкнула ў сонечным ззянні!

У рухавых падскоках закульгала праз хвалі
Ой да-дана, да-дана – ў тагасветныя далі!

пераклад з польскай – Марыйка Мартысевіч

© Марыйка Мартысевіч, пераклад, 2009